

AJALLISUUS OSANA KULTTUURISTA KOKEMUSTA

Kulttuurin historiallisuudesta puhuttaessa todetaan usein asioiden ja toimijuuden tapahtuvan aina jossain ajassa ja paikassa. Näistä kahdesta tekijästä leivotaan määritteitä, joilla voidaan selittää ja kontekstoida erilaisia syy- ja seuraussuhteita. Sekä ajallisuus että paikallisuus ovat toki yhtä lailla kulttuurisen määrittelyn alaisia kuin niihin liitetyt erilaiset tapahtumat. Tämä näkyy *Lähikuva*n vuoden 2015 ensimmäisessä numerossa, jossa pohditaan erityisesti kansallisuutta ja ajallisuutta.

Tilallisuuden liittyminen kulttuuriin kysymyksiin näkyy kenties parhaiten keskusteltaessa kansallisvaltioista. Suomenkin maantieteelliset rajat ovat siirtyneet useamman kerran, mutta jonkinlainen ymmärrys siitä, mitä kansakunta tai kotimaisuus voisi olla, ovat yhteisesti jaettuja arvojamme. Pohdittaessa kansallista elokuvakulttuuria on kuitenkin hyvä muistaa, ettei kansallisuus tarkoita ahtaasti määriteltyä suomalaisuutta. Kaikissa tämän numeron artikkeleissa kansallisuuden joustava ymmärtäminen nousee esille kontekstien ja vertailukohteiden laajuudessa. Kotimaiset elokuvantekijät, kuten Aki Kaurismäki, ovat aina sisällyttäneet kansainvälisiä teemoja osaksi tarinoitaan. Osana kotimaista elokuvakulttuuria ovat olleet myös ulkomaiset elokuvat, joiden kanssa keskustelua on käyty. Siten kansallisuus näyttäytyy näkökulmana ja tulkinnallisena asiana, ei yksiselitteisenä teemojen tai tekijöiden listaamisena.

Samaan tapaan aika osoittautuu monessa suhteessa liukuvaksi käsitteeksi. Se voidaan määritellä tapana mitata ajan kulumista mutta myös tapahtumien sidonnaisuutena toisiinsa. Tällöin ajasta tulee osa kulttuurista ymmärrystä – sitä millaiset suhteet tapahtumilla on toisiinsa. Suhteellisuus osoittaa myös ajan merkitysten muuttumista. Historialliset kokemukset muuttuvat ajan kuluessa ja uusien sukupolvien myötä. Kotimainen elokuvamme on kunnostautunut monella tavalla historiallisuuden käsittelyssä. Tästä esimerkkinä toimivat lukuisat

toisen maailmansodan aikaan sijoittuvat elokuvat, jotka tuottavat yhä uudelleen historiallisia tulkintoja ja muistikulttuuria. Tässä numerossa aika ja ajallisuus ymmärretään kuitenkin ensisijaisesti jonain muuna kuin historiallisuutena. Sen sijaan aikaa lähestytään kokemuksena, tunteina ja kulttuurisena ymmärryksenä merkitysten muuttumisesta.

Numeron avaa Outi Hupaniitun artikkeli ”Elokuva, teatteri ja tilasto”, jossa kansallista elokuvakulttuuria tarkastellaan satavuotisen tilastohistorian valossa. Suomessa on kerätty elokuvatilastoja muun muassa salien kokonaismääristä, elokuvakäynneistä ja lipun hinnoista vuodesta 1915. Vaikkakin ulkomaisella tuotannolla on ollut keskeinen osansa elokuvien kulutuksessa, nostaa Hupaniitu esille, miten erityisesti kotimaisen elokuvan katsominen on määritellyt pitkälti, miten elokuvakulttuurin menestyminen on tulkittu eri aikoina.

Siinä missä Hupaniitun artikkelissa aika näyttäytyy länsimaiselle kulttuurille tutussa lineaarisessa muodossa, Sanna Pedenin artikkelissa ”Sodan jälkeen” aika saa myös syklisiä merkityksiä. Hän analysoi Aki Kaurismäen elokuvaa *Kauas Pilvet Karkaavat* (1996) suhteessa eurooppalaistumiskeskusteluihin 1990-luvulla. Vaikka elokuvan voi kontekstoida tiettyyn historialliseen tilanteeseen, tarkastelee Peden sitä ”jälkitunteellisuuden” käsitteen lävitse. Jälkitunteellisuus hämärtää ajan lineaarisuutta palauttamalla aiemmin elettyjä tunteita niiden historiallisesta kontekstista uuteen, irralliseen kontekstiin. Peden kuvaa, miten Kaurismäki rakentaa yhteiskunnallista keskustelua hämärtämällä nykyisyyden rajoja – palauttamalla jo ”kuolleita” tunteita osaksi kerrontaa.

Kimmo Laine sen sijaan pohtii historiallisesti sidottujen elokuvakohtausten tulkintaa tilanteessa, jossa ei ole enää olemassa muistikuvaa alkuperäisestä katsomiskokemuksesta. Hän analysoi *Elämän maantellä* -elokuvan kohtausta, jossa posetiivinsoittaja tervehtii juhlallisesti Mussolinin kuvaa. Laine huomioi, ettei elokuvan valmistumisaikana – vuonna 1927 – kohtaukseen kiinnitetty erityistä huomiota. Nykykatsojan näkökulmasta poliittinen viittaus vaikuttaa kuitenkin yllättävältä ja aiheuttaa hämmennystä. Artikkelissaan Laine pohtii, mikä voisi selittää tervehdyskohtauksen mukanaolon elokuvassa ja miten nykykatsojan olisi mahdollista ymmärtää elokuvaviittauksen näkökulma. Pohdinta on erinomainen osoitus ajallisuuden muutoksesta: kontekstin muuttuessa myös kulttuuriset ymmärrykset asioiden suhteista muuttuvat.

Siinä missä Laine käsittelee ajallisuuden kokemusta katsojan perspektiivistä, Hanna Varjakoski lähestyy ajan kokemuksellisuutta henkilöhahmojen kautta. Varjakoski analysoi vanhuutta kotimaisessa 2000-luvun elokuvassa. Hän analysoi, millaisena elämänvaiheena erityisesti myöhäisvanhuus kuvataan. Varjakosken mukaan vanhuus ei näyttäydy niinkään aktiivisena tai iloisena osana elämää, vaan toimijuuden ja itseilmaisun rajautumisena. Tämä aikakäsitys on osa länsimaista lineaarista näkökulmaa, jossa ihmisen elämän ehtoopuoli näyttäytyy luopumisena ja loppuna.

Vuoden 2015 ensimmäinen numero on liittynyt myös toimituspuolella ajallisuuden kokemukseen. Vuodenvaihteessa otin vastaan päätoimittajan tehtävät Laura Saarenmaalta, ja samalla toimituskunta ja toimitustiimi kävivät lävitse osittaisia muutoksia. Olemme kaikki, sekä uudet että vanhat toimijat, tarttuneet ilolla työhön, vaikkakin

haasteisiin vastaamisessa on ajallisuuden rajoitukset tulleet vastaan – vuoden ensimmäisen numeron ulossaattaminen venyi koko kevään mittaiseksi prosessiksi. Kesän kynnyksellä olen iloinen, että olemme päässeet tähän vaiheeseen ja saaneet samalla siirrettyä kaikki tehtävät uudelle toimitustiimille.

Helsingissä kesäkuussa 2015
Outi Hakola